

P O Š T N I N A P L A Č A N A V G O T O V I N I

• V R T E C •

1930

9

1931

VSEBINA k 9. številki: Danilo Gorinšek: Maj — Esén: Kukavica v gozdu (Pesmi) — Ksaver Fratinovec: Grm z zlatim cvetjem — Svjatoslav: Invalid (Pesem) — Iz Slomškove šolske risanke — Ina: Marijina golobica — Jar. Hloušek — Jožef Gruden: Neumni medved — Iz zgodovine kranjskih trgov. 17. Tržič. — Pouk in zabava.

Wagner Rudolf: **Poglejmo v Beneško Slovenijo.** Izdala in založila Slomškova družba v Ljubljani. Tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Strani 136. Cena 20 Din. Po knjigi »Gremo v Korotan« je izdala Slomškova družba za mladino knjigo, ki nam prikazuje Beneško Slovenijo, njene lepote, jezik, običaje in navade. Med popisi krajev in zgodovinskimi dogodki so lepo nanizane narodne pravljice in pesmi beneških Slovencev, dalje tudi prispevki pisateljev, ki so zelo posrečeno orisali razne zgodbe iz Beneške Slovenije. Knjiga je bogato ilustrirana: poleg izredno lepih pokrajinskih slik so zelo posrečene ilustracije akad. slikarja Gasparija, ki jih je narisal h nekaterim pravljicam, da tako nazorno pojasnjujejo najpomembnejše dogodke iz pravljič. Knjigi je pridejan tudi zemljevid ozemlja Beneške Slovenije. Že dolgo nismo imeli v rokah knjige, ki bi pisala o tem delu našega naroda, na katerega smo že skoraj pozabili. Zato knjiga ne bo dobro služila le šolam in mladini, temveč tudi odraslim, ki hočejo spoznati lepoto naše zemlje in se seznaniti z najzapadnejšo vejo slovenskega rodu. Knjiga sodi v vsako knjižnico, vse šole brez razlike morajo pa z njo seznaniti svoje učence. Knjiga se dobiva v vseh knjigarnah.

Zagonetke v 8. številki so prav rešili: vse: Vider M., Rodič Vl., Ljubljana; Demšar Iv., Jereb H., Bukovščica; dve: Hacler A., Sušnik I., Zavrnšek St., Kotnik Fr., Lončina J., Jeločnik T., Mirtič A., Kastelic I., Vrhovec St., Simenc I., Grašek P., Ljubljana; Hodžar C., Dobovičnik A., Ropas, Evg., Pograjce Z., Knez M., Žižar Fr., Stribar M., Kožuh A., Uršič A., Žagožen Mr., Kavčič R., Celje; Kranjc T., Opeka M., Topol; Česenj D. in J., Peneš M., Kranj; Trdina Vl. in B. (3), Gor. Radgona; Kos A., Vojnik; Bohine B., Rakek; Erman J., St. Janž; Mihev L., Podpeca pri Prevaljah; Gradišek C., Šmartno; Meisterl A., Mežica; Langerhole M., Mucolini H., Potokar H., Gregorič M., Bahovec M., Vukušič N., Bešter L., Hvastja D., Krivec M., Pleničar L., Erbežnik M., Rekar M., Šifrer M., Zontar K., Golob M., Adamič A., Udovč T., Šusteršič M. in J., Volčjak L., Potočnik A., Poljanec T., Jelovčan M., Klobučar M., Levstek M., Sinkovec C., Demšar M., Kuhar L., Ahačič C., Skofja Loka; eno: Prime Tone, Baznik A., Moranc D., Gosar J., Podgoršek M., Korene A., Demšar V., Grajzer P., Hren A., Ignotti Z., Janežič M., Jerše V., Kogovšek M., Lavtižar L., Vidic Z., Vidmar P., Zvezda I., Marinko St., Ljubljana; Mavrič P., Boh. Bistrica; Šinkovec L., Trbovlje; Zazvonil O., Tržič; Žirovnik St., Vodice nad Lj.; Brance I., Vojnik; Poljanec J., Sebenje; Vintar M., Cerklje pri Kranju; Klemenec L., Kočevje; Humar D., Maribor (3).

Izžrebana je bila Vider Marica, Ljubljana.

Samo 1 Din stane knjižica »Sprehod po Ljubljani« pri upravi »Vrtca«, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80. — Priloži naročilu v pismu znamko za 1 Din!

Uprava Vrtca (Ljubljana, Sv. Petra cesta 80) ima še nevezan Vrtec 1926/27, 1927/28, 1928/29, 1929/30 po Din 14, vezan Vrtec 1922, 1925/26, 1926/27, 1927/28, 1928/29, 1929/30 in vezan Angelček 1921, 1922, 1925, 1925/26, 1926/27, 1927/28, 1928/29 in 1929/30. — V Jugoslovanski knjigarni se dobe poleg navedenih še Vrtec (vezan) 1910, 1911, 1913—1917, 1921—1924; Angelček (vezan) 1895, 1906, 1908, 1912—1916, 1924.

Razpis nagrade. Kot nagrado za rešitev treh zagonetk v Vrtcu razpisujemo: primerno mladinsko knjigo, kot si jo rešilec sam izbere, ali vezan Vrtec in Angelček 1922, ali vezan Vrtec in Angelček 1925/26, ali molitvenik »Pri Jezusu« (z zlato obrezo). — Nagrado pa more dobiti le en rešilec, ki ga določi žreb.

Vrtec s prilogo Angelček (10 številki) stane za leto 1930/31 Din 22, Angelček sam Din 8.

Urednik in izdajatelj: Jožef Volc, stolni kanonik v Ljubljani, Pred škofijo števil. 8. Rokopisi in rešitve naj se pošiljajo na »Uredništvo Vrtca in Angelčka« v Ljubljani, Pred škofijo št. 8. — Naročnino sprejema »Uprava Vrtca in Angelčka« (dr. Jožef Demšar) v Ljubljani, Sv. Petra cesta št. 80. — Čekovni račun uprave ima števil. 10.470.

Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani Karel Čeč.

1930 / V R T E C / 1931

Danilo Gorinšek:

Maj.

Dol je zelen, nad njim nebo
je modro. Šmarnice cvetó,
trobentic cvet povsod žari
in čez in čez
se travnik ves
kot pisan prt nam zdi.

V prelest to božjo pridi zdaj,
kdor iščeš že na zemlji raj!
In hvali ta nebeški svet
in pa Bogá,
ki redno da
ljudem ta žar, ta kras in cvet!

Esén:

Kukavica v gozdu.

V gorah kuka kukavica:
Kukú, kukú — — —
Že macesni zelenijo,
z njih vej zelene čipke visijo,
na polju zibljejo smaragdne žitne bilke
spomladne sapice,
pred kmetskimi hišami
so zagorele v mladem zelenju smreke
kot mogočne svetilke,
potočki lahni šumijo
v temne grape,
nad grapami pa sanja Brležnik,
— stari hrib —
in bore samotarji na njem
med skalami živijo
in sivi stari kameni, skromni mahovi
se klica »kukú« veselijo.

Kukú, kukú — —
Jablane cvetó —
a tam za tretjo goró
že češnje v Vipavi
so odcvetele,
bodo kmalu zardele
v zlatem solncu
na dobravi.
Češenj pa ni na planini
ne zelenih trt,
in hijacintov ni tu
ne narcisov —
te gore dolgo časa s snegom
v prijateljstvu živijo.

Kukú, kukú — —
smaragdna trava zeleni,
prijateljica ptic
in hrana ovčic.
Tiho sanja njiva
in ob zidu zaničevana kopriwa
otožna se solnca veseli.

Vijolice so prinesli v šolo
otroci, plave — —
Skozi odprto okno
prihajajo pomladne sapice sanjave,
objemajo tablo in klop,
božajo glavice otrók,
iz temnega gozda pa se glasi:
Kukú, kukú —
vigred je tu!

Grm z zlatim cvetjem.

(Kavkaška pripovedka.)

revni vasici sta živel a mož in žena. Imela sta sina edinca. Bila sta pa silno ubožna. Edino njih imetje poleg borne bajte je bila mala njivica, pa še to sta morala prodati. Kupil jo je sosed, skoroda prav tako reven kakor ona dva.

Novi gospodar prodane njive si je najel par volov in začel orati na kupljenem svetu. Nenadoma se je pa plug globoko zadr l v zemljo in lemež je udaril ob nekaj trdega, ki je čudno zažvenketalo. Kmetič je ustavil in prekopal svet na tistem mestu bolj na globoko, pa je privlekel na dan zaklad: lonec, poln zlatega denarja.

»Tega pa nisem kupil od sosed a, ko mi je prodal njivo, torej je zlato njegova last,« je rekel.

Pokril je lonec, ga zasul s prstjo in odhitel k prejšnjemu gospodarju, da mu pove o zakladu.

»Lonec z zlatom je tvoj,« je rekel, »zato nemudoma pojdi in ga vzemi!«

»Ne, ni moj, ne!« je ugovarjal prejšnji lastnik. »Jaz sem zemljo tebi prodal, potemtakem je tvoj tudi zaklad, ki si ga našel.«

»Saj lonca z zlatom vendar nisem kupil, zato je on še zmeraj tvoj,« je nejevoljen ugovarjal sosed.

»Tepec prismojenil!« je zavpil tudi nejevoljno prejšnji lastnik. »Sreča te je obiskala, pa jo z vsemi štirimi podiš od sebe. — V naši rodbini so bili od nekdaj sami poštenjaki in tudi jaz hočem biti pošten. Tuje lastnine se še nisem dotaknil in se je ne bóm. Zaklad si ti našel na svoji zemlji, pa tvoj je in mir besedi!«

Užaljen in jezen se je zadržal sosed nanj:

»Ti si tepec, ti! Tudi moji predniki so bili vsi pošteni in jaz jim ne maram delati sramote. Nočem tvojega zlata, pa ga nočem! Lonca nisem od tebe kupil.«

Moža sta se tako dolgo prerekala, da sta se nazadnje še spoprijela in stejala. Vsa razburjena sta šla h knezu in zatožila drug drugega.

Knez je oba mirno poslušal. Vesel je bil njune nenavadne poštenosti. Nobenega ni mogel obsoditi. Vprašal je:

»Ali imata otroke?«

»Jaz imam sina,« je rekel bivši lastnik njivice.

»Jaz pa hčer,« je rekel sosed njegov.

»No torej,« se je nasmehnil knez, »ukazujem vama, da se vajina otroka vzameta, a vidva najdeni zaklad oddajta novoporočencema!«

Oba reveža sta bila močno zadovoljna z modro rešitvijo knezovo. Objela sta se in prepevaje vesele pesmice odrinila domov. Povedala sta odločitev knezovo ženama in otrokoma. In vsi so bili zadovoljni.

Kakor je bilo ukazano, tako se je zgodilo. Za mladi par sta soseda zgradila hišico, prikupila še nekaj zemlje, in ko je bilo vse pripravljeno, kar je potrebno za pošteno in zadovoljno življenje, so napravili svatbo. Svatba je bila vesela in mnogo gostov je bilo na njej.

Odslej so vsi skupaj živeli srečno in zadovoljno. Polje, ki so ga imeli, so obdelovali skupno z združenimi močmi in pridelovali na njem zelenjad, grozdje in žito. Nebo je blagoslovilo vzajemni trud. Tam pa, kjer je bil ležal zaklad, je zrasel rožni grm in na njem je pognalo vsako leto zlato cvetje.

Nekoč je pa sin modrega kneza šel na lov. Spotoma je prijezdil do kraja, kjer je rasel grm z zlatim cvetjem. Ko je zagledal čudoviti grm, se mu je zbudila pohlepnost po bogastvu. Vzpodbodel je konja, preskočil nizko ograjo in iztegnil roko, da bi grm izpulil. Pa glej čudo! Grm se je sam od sebe dvignil in splaval proti nebu.

Začuden je gledal mladi princ ta pojav. Grma ni mogel doseči. Obrnil je konja in ga pognal nazaj. Tedaj se je takoj spustil grm nazaj na svoje prejšnje mesto. Princ je hitro skočil h grmu, da bi ga izrval in odnesel. A spet se mu je grm umaknil proti nebu.

Ves razjarjen je ukazal princ svojim spremljevalcem, naj uničijo in poteptajo vso setev, opustošijo vinograd in vse, kar je raslo tam okoli. Pa od tega ni imel ničesar: grma ni dobil; s praznimi rokami se je vrnil domov.

Gospodarja sta videla, kako knezov sin besni in pustoši njuno polje, pa upreti se mu nista upala. Bala sta se, da bi ju njegovi spremljevalci ne ubili.

Doma je sin povedal očetu, kaj je doživel. Oče ni nič odgovoril, ampak takoj je sklical svoje dvorjane in modrijane na posvetovanje, da bi mu povedali, kaj naj to pomeni.

Dolgo so se modrijani posvetovali, pa nihče ni znal razložiti zagonetne dogodbe. Nazadnje se oglasi najstarejši modrijan in pravi:

»Knez, tega prečudnega dogodka ti nihče od nas ne more pojasniti. Mislim pa, da bi se dal razjasniti, če pošlješ koga na daljno popotovanje po svetu.«

Vladar je bil zadovoljen s starčkovim nasvetom. Odpravil je svojega sina po svetu z naročilom, naj potuje po vseh tujih zemljah in državah in išče razjasnitve temu čudežu. Sin je obljubil, da se prej ne vrne, da izve vzrok temu zagonetnemu dogodku.

Sin gre in potuje po tujih, neznanih krajih dolgo dolgo — brezuspešno. Nekoč pa naleti v nekem mestu na zelo staro ženico. Poprosi jo, naj mu razjasni, če more, kako se je izvršil tisti dogodek.

Starka odgovori, da mu na njegovo vprašanje ne ve dati odgovora. Pač pa mu pokaže pot in pove mesto, kjer živi velemoder starec, ki mu bo znabitati vedel dati odgovor na njegovo vprašanje.

Princ je odjezdil dalje in srečno prispel v tisto mesto k starcu. Razložil mu je svojo zadevo. A starec — grbast je bil — je rekel:

»Mladenič, ti si se zmotil. Jaz nisem tisti, ki ga ti iščeš. Moj starejši brat je, ki prebiva v sosednjem mestu, on ti morda razjasni tvojo čudno zadevo.«

In starec je napisal pismo za brata, ga oddal princu in ga odpravil dalje. Ko pa je princ prišel do starčkovega brata, se je ta začudil: ta starejši brat grbastega in sivolasega starca je bil na videz mnogo mlajši ko prvi brat. Imel je še prav malo sivih las in je bil še krepak.

»Eh,« si je mislil princ, »starec me je najbrž nalagal, ko je dejal, da je to njegov starejši brat.« Nato mu je predložil svojo zadevo.

In brat grbastega starca je rekel:

»Mladenič, ti si se zmotil. Jaz nisem tisti, ki ga ti iščeš. Jaz sem srednji brat, a najstarejši živi še dalje, pri morju; on je najmodrejši med nami in ti bo najbrž razjasnil, kar želiš.«

Hočeš-nočeš — princ se je napotil dalje in odjezdil k morju do tretjega brata. Ko je prišel do njega, se je še bolj čudil: to naj bi bil najstarejši brat? Saj je še čisto mlad, gladkega obraza, s črno brado in brez sivih las.

Pa reče princ: »Prišel sem k tebi, da mi razjasniš, odkod se je vzel v vinogradu rožni grm z zlatim cvetjem? In kako to, da se je vsakokrat, ko sem ga hotel izpuliti, umaknil pred mojimi očmi proti nebu? In vsakokrat, ko sem odšel stran, se je spet spustil na zemljo, kjer je rasel. Razjasni mi, prosim. Pa še to mi razjasni: Kako je vendar to, da si ti najstarejši med brati, pa si na videz najmlajši. Tvoj srednji brat je že nekaj v letih, a tvoj najmlajši brat je že popoln starec, onemogel, sivolas in grbast?«

»Dobro,« pravi stari mladeč, »razjasnim ti tvoje zagonetke. Prej si pa malo oddahni v moji hiši, ker si moj gost.«

Skupno so pojužinali. Po južini je prinesla žena starega mladca sladko melono na mizo, da bi jo pojedli. Mož pa je ukazal ženi, naj prinese drugo. Brez ugovora je žena odnesla melono v klet, a nazaj je prinesla prav tisto ko prej. Druge melone namreč v kleti sploh bilo ni. Dvanajstkrat je morala žena na moževo zahtevo odnesti melono in priti nazaj z njo, pa vedno je prišla brez godrnjanja. Ko so melono končno pojedli, je stari mladeč začel s svojo razlago:

»Vidiš, mladi princ, v hiši smo imeli samo eno melono. Jaz sem seveda to dobro vedel, pa sem vendar velel ženi dvanajstkrat v klet, dasi je zdaj hudo vroče in so stopnice v klet globoke. In žena je vsakokrat spolnila moje povelje in mi ni nič ugovarjala, ker je zelo pohlevna in

poslušna. Ali zdaj razumeš, zakaj sem jaz na videz mlajši ko moja dva brata, dasi sem v resnici mnogo starejši od njiju? Srednji brat ima ženo ne slabo ne dobro, zato je on nekako v sredi med nama. Najmlajši pa ima ženo vražjo in zato je videti tako star. To, mladi princ, si dobro zapomni! — Kar se tiče tvojega prvega vprašanja, ti tole povem: Tisti kos zemlje, kjer je zrasel zlatocvetni grm, je revni kmetič prodal sosedu. Ta je našel na njem lonec zlata, pa ga ni hotel vzeti, češ da tega ni kupil od prejšnjega gospodarja. Prejšnji lastnik pa v svoji poštenosti tudi ni hotel zase pograbit bogastva, ki je bilo najdeno na prodanem svetu. Tvoj modri oče je pa razsodil spor tako, da je sosedoma ukazal, naj se njuna otroka poročita in zaklad njima oddasta. Na ta način sta sosedu stopila v midschojno sorodstvo. Odslej so vsi pošteno in prijateljsko živeli in zemljo skupno obdelovali. Rožni grm z zlatim cvetjem — to je pa plačilo za njih poštenje! Toda cvetje trgati z njega smejo samo gospodarji tiste zemlje. Nihče naj ne iztegne roke iz zavisti po tujem blagu, ampak vsak naj si prizadeva, da si svojo srečo zasluži.»

Princa je bilo sram, ko se je spomnil, da je opustošil vinograd in uničil polje. Zahvalil se je starcu in odhitel domov, da popravi, kar je zagrešil. Na svoje začudenje je pa videl, da stoji čudežni grm na svojem mestu; okrog njega pa je sadovnjak v najlepšem cvetju. In v sadovnjaku so izpeljani jarki in po njih se pretaka z gorâ voda za namakanje.

Tako je nebo samo odškodovalo storjeno krivico in nagradilo pošteno delo z božjim blagoslovom.

Svjatoslav:

Invalid.

*Prišel je stric Jernač s harmoniko,
zavriskal nam na vasi pesmico,
kot bi škrjančki nam zažrgoleli.*

*Harmonika-priskalka govori,
Jernač, naš stric, pa kar molči, molči,
saj desno nogo so nekje mu vzeli.*

*Prebredel prej je križem božji svet,
pretrpel ogenj, solnce, mraz in led
in vriskal in prepeval venomer.*

*Poslali so ga v smrt. Prišel je glas,
da mu razbilo je nogo, obraz,
in mislil je, da skoraj bo večer.*

*Zdaj svira v vasi. Gleda čudno mirno,
na zadnjo pesem čaka verno, verno,
a zadnje pesmi noče biti od nikjer...*

Iz Slomškove šolske risanke.

V.

Pridiga pri svetem Osvaldu.

Ne pred cerkev, pred domačo,
k pridigi ne bom vas vodil,
tam cerkvenik kot igračo
naš sestanek bi razpodil.
Sveti Osvald, sam na samem,
vabi: jaz vas k sebi vzamem.

V sveti hram? Ne, v hram ne smemo
s pridigo nedozorelo!
Angel varih našo vnemo
kaznoval bi kot presmelo.
V sveti hram? Ne, Bog obvari!
Tja pred hram na kamen stari!

In po dva, po tri, po štirji
s pašnikov so se zelenih
zbirali pred hram pastirji.
V trumah živo razkropljenih
mirno se je pasla čreda,
očasih tudi ne, seveda.

Čujte, bratci! Kaj sem slišal?
Sebi bom in vam približal:
Ljubi Bog ga bo povišal,
kdor pred njim se bo ponižal.
Hudi strmc, hudi padci!
Mi ponižni bomo mladci.

Čujte drugo! Nisem skusil
in verujem in vam rečem:
kdor za druge meč bo brusil,
sam končan bo s tistim mečem.
Kot golobje, dragi bratci,
mi bodimo krotki mladci!

Jezni sede naj na kamen.
Dalje drugič. Danes: Amen!

Marijina golobica.

Na fasadi visoke cerkve, ob vznožju kipa Brezmadežne, je gnezdila drobna, bela golobica.

Kljub lakoti in žeji je dan za dnem, noč za nočjo potrpežljivo sedela v gnezdecu. Le kadar je bila lakota prehuda, se je spustila na tla, poiskala bežno par drobtinic, potem pa se je takoj spet vrnila.

Mirno je gnezdila golobica pod varstvom Marijinega kipa, čakala in poslušala, kdaj se prebude mladički in prekljujejo tanke jajčne lupinice.

Pa tudi cerkovnikov Stanko je čakal. Zadnjič, ko se je vračal iz šole, je opazil gnezdece. In zdaj je oprezal vsak dan okoli golobice, ki ni vedela, na kaj fant čaka, in ga je gledala prijazno z rdečimi očki.

Končno je dobila mladička. Mala, nerodna sta čepela v gnezdecu in neprestano odpirala lačna kljunčka. Golobica ju je pitala, kakor dobra, skrbna mamica.

Ko je Stanko zagledal mladička, je še bolj ko prej lazil okoli golobice. In ko je golobica nekoč odletela, se je Stanko urno kot mačka povzpел na zid, zagrabil preplašena mladička in ju odnesel domov.

Doma ju je zaprl v gajbico, jima nalil vode in nasul semena. Mladička sta trepetala, žalostno obračala glavici in odpirala lačna kljunčka. Saj še nista znala sama pobirati.

Zvečer ju je Stanko pokazal mami:

»Mamica, glej, golobčka sem prinesel. Izredim ju in ko doraseta, ju bomo spekli!«

Mati je bila huda.

»Stanko, ti si neumen. Saj vendar vidiš, da sta golobčka še premlada. Ubogi živalci, saj niti jesti še ne znata! Takoj ju moraš nesti nazaj, razumeš?«

Stanko je nerad obljubil.

Odnesel je mladička. Toda ne h golobici, ampak na podstrešje, da ju skrije pred materjo.

»Se že naučita jesti, če bosta lačna,« si je mislil.

Ko je šel drugo jutro mimo cerkve, je videl golobico, kako je žalostno letala okoli razdrtega gnezdeca in iskala mladička. Potem pa je utrujena sedla na rame Brezmadežne, kakor da njo prosi pomoči.

Stanka je zapekla vest. Obrnil se je proč in odhitel v šolo.

Pri verouku je nenadoma začel govoriti katehet o golobici na župni cerkvi. Pripovedoval je, kako je sedela golobica v gnezdecu in kako je pozneje hranila mladička. Včeraj pa je neki zlobnež razdril tisto gnezdece in odnesel golobčka. In zdaj plahuta revica okoli in ju išče.

»Grd, zloben človek je moral biti, ki je to storil ubogi, nedolžni živalci!« je zaključil gospod katehet pripovedovanje in ostro pogledal učence.

Stanko je rdel in gledal v klop. Čutil je, da so pogledi sošolcev uprti vanj. Saj jim je že večkrat pripovedoval, da bo golobici vzel mladiče. Tudi gospod katehet je zagledal Stankovo zadrego. Ostro ga je vprašal:

»Stanko, ali morda ti veš, kdo je bil tisti?«

Stanko je vstal.

»Nel« je zajeceljal, »jaz nič ne vem!«

»Res?«

»Res!« se je zlagal.

Gospod katehet ga je čudno pogledal in ga ni več spraševal.

Ko se je vrnil Stanko iz šole, je takoj odhitel na podstrešje. Zdelo se mu je, da dopoldne gospod katehet ni verjel njegovi laži in zato je hotel vseeno odnesti mladička nazaj h golobici. Tudi vest ga je še huje pekla. Kesal se je, ker se je zlagal gospodu katehetu.

Približal se je h gajbici in se prestrašil. Živalci sta bili mrtvi, Stanko je obžaloval, ker ni ubogal mamice. Kaj bo, če zve gospod katehet, da je on umoril uboga golobčka!

Nesel je ptička na vrt in ju skrivaj zakopal.

»Tako bo najbolje,« si je mislil. »Zdaj ne bo nihče zvedel, da sem jaz tisti »grdi, hudobni človek«, kot je rekel gospod katehet.

Pa ni bilo tako.

Ko je zvečer legel in zaspal, je zasanjal čudne sanje. Zdelo se mu je, da so se tiho odprla vrata njegove sobe. Angel v rožnati halji in z zlato zvezdo na čelu je pristopil k njegovi postelji.

»Pojdi z menoj!« ga je tiho pozval.

Stanko je vstal, se oblekel in odšel z angelom.

Pred hišo ju je čakal svetel voz iz samih zvezdic. Drobni, ljubki angelčki so bili kakor konjički vpreženi v njem. Na kodrastih glavicah so imeli bele čopke, okoli vratu pa srebrne kraguljčke.

»V nebesa!« je zapovedal Stankov spremljevalec in angelčki so poleteli proti žarečim zvezdicam.

Šele pred nebesi so se ustavili. Angel in Stanko sta izstopila iz voza in odšla skozi blesteča, zlata vrata v nebesa.

Okoli Stanka so žarele zvezde, angelčki so peli — oh, bilo je tako lepo!

Angel je vodil Stanka skozi rdeče, rumene, zelene, zlate in srebrne dvorane, v katerih so se igrali angelčki v zlatih, srebrnih, rumenih, zelenih in rdečih haljicah.

Stanko jih je gledal in si zaželel, da bi imel tudi on tako krasno haljico in bi se smel igrati z angelci.

»Kam neki me pelje?«, je ugibal, ko se angel nikjer ni hotel ustaviti. Končno sta obstala.

Stanko se je ozrl okrog.

Prišla sta v belo dvorano, ki je bila lepša od vseh. Bele lilije so bile posute po tleh. Po njih so stopali kodrolasi angelčki v belih haljicah in z belimi zvezdicami na čelu. Igrali so na srebrne piščali in prepevali z drobnimi glaski.

Sredi dvorane pa je stala prekrasna žena. Snežnobela halja ji je lila do tal. Svetlomoder pas ji je objemal ledja in prav tak plašč je imela okoli ramen. Glava ji je tožno klonila. Okoli zlatih, razpuščenih las pa je žarelo veliko svetlih zvezd.

Stanko je strmel. In tedaj šele je zagledal, da sedi na desni rami te lepe žene bela golobica.

Spomnil se je svojega greha in zatrepetal.

Žena je dvignila glavo in ga pogledala. Tedaj jo je Stanko spoznal. Bila je Brezmadežna, katere kip je stal na pročelju župne cerkve, in golobica na njeni rami je bila ona, ki ji je Stanko ugrabil mladiča.

»Ti si Stanko?« ga je vprašala Brezmadežna z mehkim glasom.

»Dal« je zajeceljal in sklonil glavo.

»Zdaj, zdaj,« si je mislil in trepetal, »gotovo pokliče samega Luciferja, da me kaznuje za moj greh.«

Pa to se ni zgodilo. Kakor pesem tožnega slavčka ga je pobožal glas:

»Povej, zakaj si storil zlo moji golobici? Zakaj si ji ugrabil mladička?«

Tožno ga je gospa pogledala in iz lepih oči sta se ji utrnili dve solzi.

Marija je jokala zaradi njega! Zaradi njega!

Stanko je padel na kolena in zahtel.

»Saj sem ju hotel nesti nazaj, pa sta že poginila. Odpustite! Odpustite!« — — Prebudil se je.

Mati se je sklanjala nad njim in ga v skrbeh spraševala:

»Kaj ti je? Pa zakaj jokaš?«

Oklenil se je in ji povedal svoj greh in sanje.

»Vidiš, zakaj me nisi ubogal? Uboge živalce si mučil. Ali te ni sram!«

Drugo jutro pa je šel Stanko h go-

spodu katehetu. Brez strahu mu je vse povedal.

Dobri gospod ga je pokaral. Potem ga je pa lepo poučil, kako mora ravnati, da Marija ne bo več jokala zaradi njega.

Stanko se je res poboljšal. Nič več ne preganja ptičkov in vsak dan, ko se vrača iz šole, se ustavi pri kipu Brezmadežne in nasuje njeni golobici drobtinice. Tako dela že dolgo in Brezmadežna ga gleda in se mu smehlja...

Neumni medved.

Kmet je oral na polju pred gozdom. Kar prihlača iz gozda medved, mrmra, kaže zobe in pravi: »Seljan, spravi se s svetom, pojem tebe in tvojega konja.«

»Imej usmiljenje, medved,« zaprosi kmet, »imam ženo in majhne otroke; če jim polja ne izorjem, bodo brez kruha.«

»No, prav,« privoli medved, »počakam, da njivo izorješ.« Odkobaca kraj gozda pa leže pod voz tik poti.

Kmet orje in orje, pogledava medveda in solze mu polze po licu.

Priteče pa tam okoli lisica in vpraša kmeta: »Zakaj jokaš, prijatelj?«

»Kaj bi ne plakal! Vidiš tam čaka medved, da izorjem polje in potem me požre.«

Lisica zamahne s kosmatim repom in zašepeta: »Kaj mi daš, če te rešim?«

»Oh, zlata lisica, kolikor hočeš kokoši ti dam — samo pomagaj mi!«

Lisica odhiti h gozdu ter začne tam lajati kakor tropa psov. Medved se ustraši in vpraša: »Kmetič, i kaj pa je to v gozdu?« V tem hipu je že lisica tu in zašepeta seljanu: »Reci, da so tamkaj lovci!«

Ko sliši medved o lovcih, se silno ustraši in prosi: »Pomagaj mi, kmet, hitro na voz, in če te vprašajo, kaj imaš na vozu, reci, da klado.« Kmet pomaga medvedu na voz in medved je vesel, da ga lovci ne najdejo.

Tedaj pride k vozu lisica in vpraša, kakor bi lovec govoril:

»Vi, mož, kaj pa imate tu na vozu?«

»Klado sem naložil, klado.«

»Če je klada, jo vendar poveži.«

Kmetič zleze na voz in medved mu prestrašen zašepeta: »Daj, hitro me poveži!« Kmetič to napravi in medveda krepko poveže s konopcem.

Lisica pa spet vpraša, kakor da je drugi lovec prišel: »Kaj pa imate tu na vozu, oče?«

»Klado sem vrgel na voz, dobra bo pozimi,« odgovori kmet in se skrivši smeje.

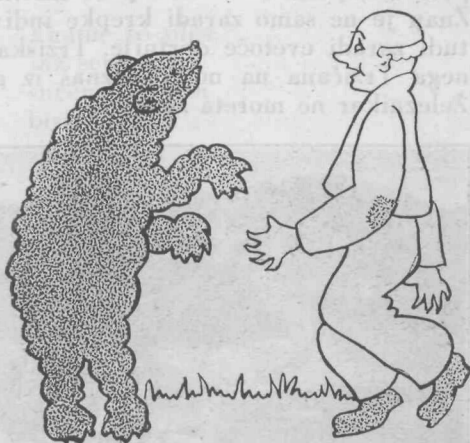
»Klada, klada! Pa zakaj ne zasekaš vanjo sekire?«

Medved spet zašepeta: »Zasadi no sekiro, a bolj nalahno!« V strahu obrača oči. Seljan pograbi sekiro, močno zamahne in ubije z enim udarcem medveda.

Od samega veselja, da se je izmotal iz stiske, prime lisico za kremplje ter zapleše ž njo krog voza.

Potlej napreže konje, lisica pa hop na voz, pa sta se peljala domov.

Doma so se čudili, kakšno klado je oče pripeljal. A ko je povedal ženi in otrokom, kaj mu je pretilo, je dobila lisica vse kokoši. Kmet si je pa dal napraviti iz medveda lep kožuh.

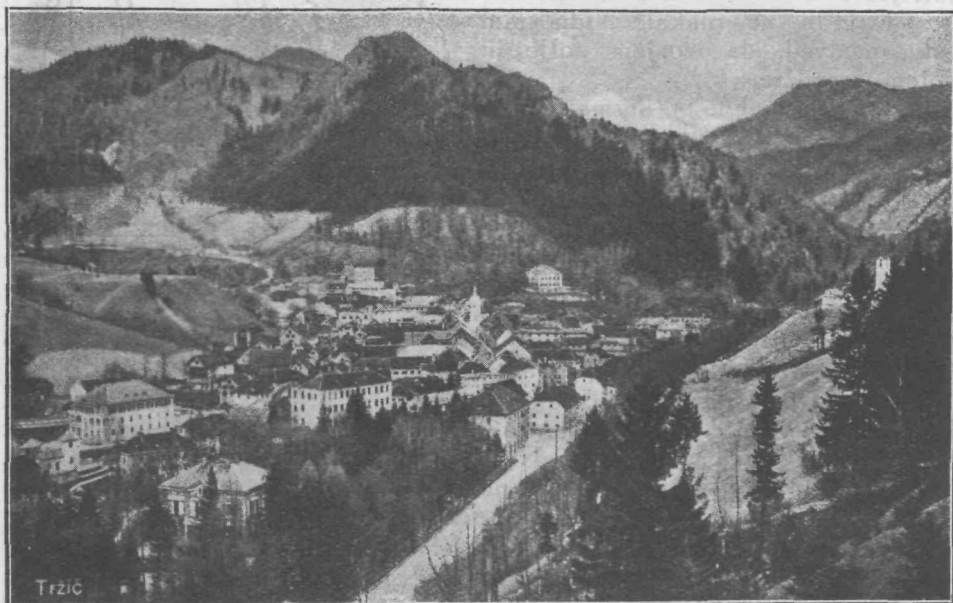
† Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

17. Tržič.

(525 m, 3100 prebivalcev.)

Tržič leži ob državni Ljubeljski cesti, ki pelje iz Ljubljane v Kranj čez Ljubelj na Koroško. Takoj za Križi pred Tržičem se začno gore pomikati skupaj. Z ravnega polja dospeš v ozko sotesko, kjer bi človek pričakoval kak samotni, zapuščen kot. Pa kakšno presenečenje, ko ugledaš pred seboj množico hiš s prav mestno podobo! To je Tržič, gorenjski trg. Znan je ne samo zaradi krepke individualnosti svojih prebivalcev, temveč tudi zaradi cvetoče obrtnije. Tržiška govorica — kdo je ne pozna? Pristnega Tržičana na mah spoznaš iz govorjenja, kakor se tudi Kropar in Železnikar ne moreta zatajiti.

Tržič.

Raztegnjen je Tržič ob koncu dveh dolin, Spodnje in Šentanske, iz katerih pritekata Tržiška Bistrica in Moščenik. Tržiška Bistrica se izliva v Savo južno od Podnarta. Izvira pa ob pobočju Košute ter ima več slapov, med katerimi je najlepši pri Dolžanovem mostu (Vražjem mostu) v Bistriških tesnéh. Dolžanov most je prirodna znamenitost. Pri Tržiču se izteka v Bistrico Moščenik in blizu tam tudi Lomščica. Združena vodna moč zadostuje za vsa podjetja v trgu.

V Tržiču izdelujejo železnino, usnje, črevlje in volnenino. V Tržiču je predilnica in mnogo vodnih žag. Domačo obrt so v novjšem času zelo izpodrinile tovarne. Mesto prejšnjih mojstrov so zasedle tovarne in mesto rokodelcev tovarniški delavci. Poročilo iz l. 1856. pravi: V Tržiču cvete

¹ Novice 1856. 55.

železarstvo. Izdelujejo se sekire, kose, pile. Tržičani izdelujejo usnje in usnjarske izdelke. Tu žive pletarji, čevljarji, glavnikarji in barvarji.¹ Zdaj so v Tržiču velike čevljarske tovarne: Mally-Demberger, Müller-Göcken, Peko. Na Vojah, kjer je bilo prej rodovitno polje, je zdaj predilnica in tkalnica za bombaž; na Slapu, kjer so se prej izdelovali jekleni predmeti, je papirnica. Obrtno gibanje in tudi življenje Tržičanov je nova obrtna struja močno spremenila. Res so tovarne k razvoju Tržiča samega veliko pripomogle, toda velika obrt je požrla »malega obrtnika« in starega zadovoljnega Tržičana, kakršen je nastopal pred dobrim pol stoletjem. Domači pesnik tržiški, Adalbert Kurnik (1826—1886), nam je pokazal, kako je živel »Zadovoljni Tržičan«² v starih dobrih časih:

Sem Tržičan	Vname se ples,
daleč poznan,	jaz sem vmes,
delam in pojem,	sučem dekleta
rad se štemam.	bistrih oces.

Mi diši jed,	Kdor me pozna,
kaša, podmet,	rad me ima,
žganci in krapi,	bodi drugodi
tudi trajet.	ali doma.

Štruklje rad jem,	Ko gnezdo ptič.
Vince pijem,	Ljubim Tržič,
k mamki bržanki	kjer se zdeluje
najrajše grem.	kosa, mešič.

Kjer diši kljun,	Da sem le zdrav,
purman, kapun,	vse mi gre prav.
srna, bržole,	Bog daj, da srečno
nisem begun.	smrt bi prestav.

Posebno važnih pisem Tržič nima. Leta 1537. trdi³ rodovina Paradaizerjeva, ki je gospodovala v gradu »Neuhaus«, da se je po njih zaslugi povzdignil Tržič iz navadne vasi do časti in pravic trga.⁴ Potem trdita obe rodovini, Paradaizerji in Lambergi (lastniki Gutenberga), da je prejel Tržič posebne pravice od cesarja Friderika III. kmalu po l. 1462. Tega leta so uporni Dunajčani potegnili z Albrehtom VI. in oblegali cesarja Friderika III. na Dunaju. Oblege in posledic so cesarja med drugim rešili tudi kranjski vitezi, med katerimi nahajamo tudi plemiča iz Tržiča, Paradaizerja in Lamberga. Drugo leto je cesar plemstvo v zahvalo odlikoval. Mogoče je res tudi Tržiču naklonil kako milost. Tržnih pravic in časti trga Tržiču pa ob tej priliki ni dal, ker vse to je užival Tržič že prej. Za časa oglejskega očaka Gregorja de Montelungo (1251—1269) je podaril koroški vojvoda Ulrik III. (1256—1269) l. 1261. trg na Ljubelju stiškemu samostanu, da bi imeli menihi večje dohodke in laže skrbeli za popotnike in reveže. Listina imenuje Tržič »Forum in Lubellino«. Leta 1320 se omenja že oppidum novum (novo mesto). Tega leta je namreč prodal Konrad z Iga v imenu Reutenburžanov stiškim menihom hišo v novem trgu, ki se v nemškem

² Uč. Tov. 1887. 324.

³ Dimitz G. Kr. I. 308.

⁴ Listina v župn. arhivu.

jeziku imenuje Neumarktl (aedes situs in novo oppido, germanico idiomate Neumarktl).

Iz teh dveh listin sklepajo, da sta bila svoj čas dva Tržiča. Stari je stal pod Ljubeljem na kranjski strani in se je imenoval Ljubeljski trg. Tega je podaril koroški vojvoda Ulrik III. stiškim menihom l. 1261. s pogojem, da v svojem gostinju brezplačno sprejemajo revne popotnike. Vrh Ljubelja so imeli namreč Vetrinjski menihi tudi gostinjec za popotnike.

Med letom 1261. in 1320. je zadela Ljubeljski trg velika nesreča. Kakor domnevajo, se je zbog povodnji podrlo nekaj Košute. Ljudje so pravčasno zapazili pretečo nevarnost. Nekateri so bežali niže v dolino, kjer se stekata dva potoka in kjer so že stale delavnice. Ustanovili so ondi novo naselbino, sedanji Tržič. Drugi so se pa izselili v Borovlje na Koroško in se tam pridružili kovačem in žrebljarjem ter nadaljevali železno obrt, katere so bili že doma navajeni.

Ljudsko izročilo ve povedati, da je stal stari Tržič kakih 6 km nad sedanjim Tržičem, tam, kjer se razprostira »Benedekov grunt«. Košuta se je, kakor so ljudje pričakovali, razcepila in zasula trg, ko je bil že zapuščen.⁵

Leta 1320. so menihi iz Stične v novem trgu že kupili hiše od Reutenburžanov; trg je moral biti tedaj že razvit. Ker so ti menihi opravljali tudi dušno pastirstvo in imeli v trgu svoje vikarje, je morala ob tem času stati v novem trgu že župnijska cerkev. Vendar se menihi po usodepolni katastrofi v Tržiču niso mogli vzdržati. Leta 1399. so prosili nadvojvodo Viljema (1395—1406), naj jim prepusti v zameno za Tržič in tržiško župnijo Dobrnič in Žužemberk, kar jim je nadvojvoda tudi storil.⁶

O starejši zgodovini Tržiča in tržiške okolice je torej malo znanega. Leta 1105. se je oženil Bertold II. iz rodu Andeških grofov s Sofijo, mejno grofično kranjsko. Za doto mu je prinesla Ljubelj. Vrh Ljubelja je zidal gostinjec, katerega je očak Bertold (1218—1251) s cerkvijo sv. Lenarta vred podaril vetrinjskemu samostanu — kakor že omenjeno — da bi redovniki tam sprejemali revne potnike in popravljali cesto čez Ljubelj. Kranjsko stran Ljubelja je podaril koroški vojvoda Ulrik III., dedič Andeških, stiškim menihom l. 1261. Pod Ljubeljem so zidali gostinjec. Tam je bila razvita mala naselbina železarjev. Gostinjec z naselbino je nosil ime Ljubeljski trg. Kmalu, ko so se udomačili v Starem Tržiču stiški menihi, je morala zadeti ta kraj omenjena nesreča. Še preden je Košuta zasula staro naselbino, se je oživila nova — današnji Tržič.

Dedič Andeških so bili koroški vojvodi. Njim so sledili Goriški grofi, katere so podedovali l. 1374. Habsburžani, avstrijski vojvodi.

(Konec.)

⁵ Schumi, Archiv II. 216—219.

⁶ Blätter aus Krain 1864. 27.

Modrost v pregovorih domačih in tujih

Povedati.

Kdor si dá dopovedati, mu je lahko svetovati.

Ni vsega povedati, kar kdo misli.

Prevečkrat povedano v ušesih boli.

Vse se lahko pove, pa ne vse je.

Povedati je lažje ko storiti.

Pove se vse lahko, stori pa ne.

Povej in stori ne kosita pri eni mizi.

Od povedati do storiti je dolga pot.

Od »povedati« ni nič koristi, ako se ne stori.

Povedano še ni storjeno.

Dobro povedano je pol storjeno.

»Ta je povedal« še nič ne dokaže.

Ni vse povedano res, so tudi laži vmes.

Ne sme se vse povedati, kar je res.

Ne povej vsega, kar veš; ne veruj vsega, kar slišiš!

Ne povej vsakemu, kaj je, pa tebi ne bodo povedali, kaj si.

Kdor vse pove, kar hoče, mora večkrat slišati, kar noče.

Ne pove vsak rad, koliko je star.

Če ne moreš povedati, pa zapoj!

Kar se v pijanosti pove, se v treznosti misli.

Povej mi, s kom občuješ, pa ti povem, kdo si.

Kdor ve veliko povedati, mora veliko vedeti.

Kdor povedati ne sme, da mu je hudo, temu je hudo.

V mlinu se dvakrat pove.

Reki.

Na vse usta povedati.

V brk povedati.

V zobe komu povedati.

Na vse usta povedati.

Iz glave povedati.

Drobiž.

Iznajdbe, ki se jim je svet smejal.

Ni še tako daleč za nami čas, ko so še učenjaki dokazovali popolno nemogućnost iznajdb, ki so danes v splošni rabi. Navedimo samo par zgledov!

Ko so prišli na dan prvi načrti o parnih strojih in železnicah, so znanstveniki najnatančneje dokazovali, da je traj-

no premikanje jeklenih koles po jeklenih tračnicah iz različnih razlogov docela nemogoče. Francoski fizik Bernoulli je celo dokazal, da je iz matematičnih razlogov vsako premikanje s pomočjo pare gola domišljija. Njegovo tostvarno spomenico je pariška akademija nagradila. toda malo let nato so stekle prve železnice.

Neki berlinski učenjak se je načrtu o železnicah posmehoval, češ da bi bil zračni pritisk ob zamišljeni brzini tako silen, da ga ne bi mogel prenesti ne človek ne žival. — Ko so avstrijskemu cesarju Ferdinandu I. predložili načrte za železniško progo, ki se je kesneje imenovala po njem, da bi jih odobril, je dejal: »Čemu neki železnice, ko niti poštne kočije niso vedno zasedene!«

Enako so se posmehovali parnim strojem za ladje in bencinskim motorjem. Angleški profesor James Lardner je v obsežni razpravi dokazoval, da je misel, da bi se s pomočjo pare vozili preko oceanov, enako nemogoča, kakor če bi jih hoteli preplavati. Točno dve leti kesneje, to je leta 1819., je prvi parnik »Savannah« preplul Atlantik. — Kar se tiče bencinskega motorja, so bili svareči glasovi izprva zelo umljivi, kajti prve poskuse so iznajditelji zaradi eksplozij res plačali z življenjem. Šele polagoma se je posrečilo motor zgraditi tako, da je bil sposoben za službo v praktičnem življenju.

Ko je Benjamin Franklin leta 1740. iznašel strelovod, je žel splošen posmeh.

Svojo zgodbo ima tudi fonograf. Dne 9. aprila 1877 je dr. de Mouzel pred pariško akademijo prvič izvajal poskuse na Edisonovem fonografu. Komaj so se zaslišale prve besede iz fonografa, je že skočil na oder profesor Bouillaud in vrigel de Mouzela z aparatom vred dol. Izjavil je, da se Mouzel iz akademičnega zbora norčuje, da je slepar, ki govori skozi trebuh in da ga je treba izročiti policiji. Izključeno je, je rekel, da bi kos kovine mogel posnemati plemeniti zvok človeškega glasu. In res so Mouzela izključili iz akademije, dokler ni slednjič čez nekaj mesecev dospel nov Edisonov aparat, ki je učenim gospodom dokazal, da je stvar resnična.

O grofu Zeppelinu so pisali nemški listi še leta 1915., da je to »največja tehnična zabloda v svetovni zgodovini«. »tehnični nezmisel orjaških izmer« in podobno. Dobrodušnejši ljudje so kazali na starega grofa, češ: »To je norec, neki grof Zeppelin; dobri mož misli, da se zna

NAŠI RAZGOVORI

A. Maksimov:

K Mariji.

Vse je v cvetju, hrib in log,
poslal nam maj je ljubi Bog.
vrh grička cerkvena stoji,
v oltarju milosti deli
Marija, naša ljuba mati.
Li smemo prošnjo ti poslati?
Milostno poglej na nas,
dobrotno vodi nas vsak čas,
Marija, naša ljuba mati!

Cankar Milko:

Majniška pesem.

Majniške cvetice	Sapice nežne
po travnikih cveto,	čez trato pihljajo.
ptičice vesele	vodice hladne
kraljici majnika pojo.	veselo šumljajo.

Deca pa veselo
k šmarnicam hiti,
da kraljico majnika
prisrčno počasti.

Miklavc Franciška:

Pomlad:

Rožice že cveto,
kmetje na polje gredo,
ptički se oglašajo,
veselo pomlad oznanjajo.

Cankar Jožef:

Vesela pomlad.

Pomlad vesela je prišla,
prinesla nam je mnogo cvetja,
otroci, zavriskajmo vsi,
in ptički, le zapojte vsi!

Jože Mak: Črtica za začetek ni baš slaba. Pošlji še kaj, kratkega, da vidimo. Da pridno čitaš, vem; nadaljuj, študiraj in kadar ti veli srce, zapiši! Morda ti je dano, morebiti ne, tega zdaj ne morem še reči. Mnogo je poklicanih, malo izvoljenih!

A. Maksimov: Tiste pesemce, ki so zadaj natisnjene, če so kaj vredne? Zdaj jim tudi tvoja dela družbo!

Cankar Milko: Prejel sem tvoje pisemce in 3 pesemce na čast Kraljici majnika. Vse mi ugajajo, ker vidim, da si vnet častilec naše majniške Gospe. Le ostani tak vedno in vselej; pri nogah nje, ki je najvišja Gospa, bo ostala tudi tvoja duša vedno čista in lepa. Pozdravljen!

Miklavčič Franciška, Cankar Jožef in vsi drugi, ki ste tako željno pričakovali ljubo pomlad! Hej, zdaj je pa zares, pri nas je, le veselimo se je vsi, dečki in dekleta, kmetič na polju in ptiček nad njim, ki v solcu prši svoje drobne melodije. In zahvalimo dobrega Stvarnika za luč in za zrak, za prvo brnjenje drobne čebele, za vse lepo veselje, ki ga vsaja Dobrotni te dni v naša srca in duše. Vsem iskren majniški pozdrav!

Vasovalec.